Broedvogels van het Witte Veen in 2020 en 2021

Rob Vogel

Sovon-rapport 2022/10

Sovon

Broedvogels van het Witte Veen in 2020 en 2021

Rob Vogel

Sovon

Dit rapport is samengesteld in opdracht van

Natuurmonumenten

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2021

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten

Wijze van citeren: Vogel R.L. 2021. Broedvogels van het Witte Veen in 2020 en 2021. Sovon-rapport 2022/10. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Foto's: Rob Vogel

Opmaak: John van Betteray, Sovon Vogelonderzoek Nederland

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
e-mail: info@sovon.nl
website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon.

Inhoud

Samenvatting 2

1. Inleiding 3

2. Beschrijving van het gebied 5
   2.1. Ligging en karakteristiek 5
   2.2. Hydrologie 6
   2.3. Beheertypen 6

3. Werkwijze 9
   3.1. Methode en veldwerk 9
   3.2 Weersomstandigheden 10
      3.2.1 Het weer in 2020 10
      3.2.2. Het weer in 2021 10
   3.3. Volledigheid 11

4. Resultaten 13
   4.1. Soorten en aantallen 13
   4.2. Vergelijking met eerdere karteringen 14
   4.3. Soortbesprekingen 17

5. Evaluatie 23

6. Literatuur 25

Bijlage 1. Soortkaarten 2021 26

Samenvatting

In het Witte Veen (315,7 ha) vindt sinds 1991 broedvogelmonitoring plaats door leden van de Twentse Vogelwerkgroep. Op verzoek van Natuurmonumenten heeft in 2020 en in 2021 weer een volledige gebiedsinventarisatie plaatsgevonden. In het voorliggende rapport worden de resultaten van de broedvogelinventarisatie beschreven, waarbij ook wordt ingegaan op de ontwikkelingen in de samenstelling van de broedvogelbevolking in de laatste dertig jaar.

Het Witte Veen ligt tegen de Duitse grens tussen Haaksbergen en Alstätte (D) in de gemeente Haaksbergen en behoort tot de twaalf hoogveengebieden die in Nederland als Natura 2000-gebied zijn aangewezen. Het grootste deel van het gebied bestaat uit bos, graslanden met natuurbeheer en vochtige heide/hoogveen, waarbij met name aan het hoogveencomplex (14,2 ha) een grote ecologische betekenis wordt toegekend.

Het gebied is verdeeld in zes deelgebieden (BMP-plots) waarvan er drie in 2020 en drie in 2021 onderzocht zijn. In totaal werden er 8.829 minuten (147 uur) aan veldwerk gespendeerd, wat gemiddeld uitkomt op 27,9 minuten per hectare. Dit is een hoge onderzoeksintensiteit.

Er zijn in 2020/2021 in totaal 83 soorten als broedvogel vastgesteld. Tien van deze soorten staan op de Rode Lijst. Aan de aanwezigheid van de hoogveensoorten Wintertaling en Watersnip en de hoogveenbossoort Wielewaal kan regionale betekenis worden toegekend. Ook het voorkomen van zeldzame beekvogels (IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart) is regionaal van belang.

Soorten van hoogveen en herstellend hoogveen zijn gemiddeld en geleidelijk toegenomen, met name in de recente jaren. Deze ontwikkeling wordt als gunstig beoordeeld. Tegelijkertijd kan de toename van Blauwborst en Sprinkhaanzanger ook wijzen op beginnende verlanding of verruiging omdat ze in dat successiestadium hun optimum bereiken. Broedvogels van oud loofbos zijn toegenomen, met name in de laatste jaren. Voor de Middelste Bonte Specht was waarschijnlijk al eerder geschikt bosgebied (oud loofbos met eik) aanwezig maar deze soort heeft het broedareaal de laatste jaren in westelijke richting uitgebreid.

Kijkend naar de ontwikkeling van de 108 soorten broedvogels die in de laatste dertig jaar in het gebied zijn vastgesteld dan slaat de balans (licht) in positieve zin door. Ruim een kwart van de soorten is toegenomen. Onder de afgenomen soorten bevinden zich veel vogelsoorten uit het agrarisch gebied of (sub)urbaan gebied, waar het beheer zich niet speciaal op richt.

In de toelichtingen per soort is in een aantal gevallen een relatie gelegd met ontwikkelingen in de grondwaterstand. Indien we de soorten die gevoelig zijn voor verdroging, en daarmee ook voor hydrologisch herstelbeheer, samennemen dan ontstaat daaruit een beeld van een lichte toename, wat waarschijnlijk als een herstel geïnterpreteerd moet worden.

1. Inleiding

In het Witte Veen (315,7 ha) vindt al lang broedvogelmonitoring plaats. In 2020 en in 2021 is die zodanig geïntensiveerd dat in twee jaar tijd het hele gebied op broedvogels onderzocht is. Het grootste deel van het gebied is geïnventariseerd door ervaren vogelaars van de Twentse vogelwerkgroep op verzoek van Natuurmonumenten. Het gedeelte dat niet geteld kon worden is door Sovon opgepakt, in combinatie met de broedvogelkartering in het nabijgelegen Haaksbergerveen (Vogel 2021). Natuurmonumenten heeft Sovon ook verzocht om de resultaten van de monitoring in de afgelopen twee jaren samen te vatten in een rapport. De resultaten van de broedvogelmonitoring worden door Natuurmonumenten aangewend in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) en ten behoeve van de interne kwaliteitsbeoordeling en beheerevaluaties.

In hoofdstuk 2 van dit rapport wordt een korte beschrijving gegeven van het Witte Veen, waarna de aanpak en de methode van het broedvogelonderzoek in hoofdstuk 3 worden beschreven. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd en kort in een nadere context geplaatst. In hoofdstuk 5 worden de resultaten in algemene zin geëvalueerd.

Dit rapport kon alleen tot stand komen dankzij de waardevolle veldbezoeken van Mark Beekhof, Jaap Dekker, Erik Foekens, Rutger Scholtens, Gertjan Rompelman, Ruben Kroeske, Aldert Schenk, Kees Rosenbrand en Jeroen Waanders. Annemieke Ouwehand van Natuurmonumenten en Mark Beekhof reageerden op een eerdere versie van dit rapport. Vanuit Sovon leverden Lara Marx (GIS) en John van Betteray (lay-out) een bijdrage aan het rapport.

Gemengd bos in het Witte Veen (6 november 2021).

2. Beschrijving van het gebied

2.1. Ligging en karakteristiek

Het Witte Veen (315,7 ha) ligt tegen de Duitse grens tussen Haaksbergen en Alstätte (D) in de gemeente Haaksbergen (figuur 1) en behoort tot de twaalf hoogveengebieden die in Nederland als Natura 2000-gebied zijn aangewezen. Tot het eind van de negentiende eeuw was het Witte Veen een uitgestrekt aaneengesloten grensoverschrijdend gebied met hoogveen en natte heide, waarin bos ontbrak. Er is nog een fraaie hoogveenkern aanwezig die aan alle zijden behalve in het noorden begrensd wordt door dekzandruggen. Echt levend hoogveen is (nog) niet aanwezig maar er wordt hard gewerkt aan herstel, waarbij hydrologisch herstel de basis vormt. Het veengebied loopt voor een klein deel op Duits grondgebied door (Witte Venn). In het noordelijk deel sluit het bosgebied aan op de bossen van het Hegeveld.

Figuur 1. Begrenzing van het onderzoeksgebied Witte Veen met toponiemen.

2.2. Hydrologie

De hoogveenkern is kwetsbaar voor wegzijging, die beperkt wordt door (hydrologische) bufferzones aan de west-, zuid- en oostzijde. Met name aan de (Duitse) oostzijde is er nog veel wegzijging. Gradiënten zijn in beperkte mate wel aanwezig maar een echte laggzone (overgangszone waar het hoogveen en de minerale omgeving elkaar ontmoeten) ontbreekt. De kansen voor het realiseren van een dergelijke laggzone zijn echter groot, daarop wordt de komende jaren dan ook actief ingezet. De ontwatering aan de Duitse zijde is verminderd doordat het drainage-systeem in een deel van het landbouwgebied is verwijderd maar door maaiveldverlaging aan Duitse zijde is de positieve invloed van het stopzetten van de ontwatering grotendeels tenietgedaan. Aan de noordzijde hebben waterlopen nog altijd een sterke drainerende werking.

In 2000 is aan de noordzijde, op de grens met een landbouwenclave, een lemen kade met overloopbuizen aangelegd. In 2007 is verdere compartimentering uitgevoerd met twee houten damwanden met in elke dam afvoerstuwen met schotbalken. Samen met de leemkade zijn er nu drie compartimenten. Er is een relatief sterke waterstandfluctuatie van *ca.* 35 cm, en langs de randen van 50-70 cm. Fluctuaties worden veroorzaakt door oppervlakkige afvoer (door hoogteverschillen) en drainerende werking van landbouw-enclave en vennen in Duitsland. Wegzijging naar diepere ondergrond is nagenoeg afwezig als gevolg van een keileemlaag. De komende jaren wordt ingezet op verder herstel van de hydrologie in het gebied. Het vasthouden van water in het gebied zelf, het herstellen van oude vennen en het verwijderen van bos, dat door verdamping een verdrogend effect heeft, zijn enkele onderdelen van het herstelplan.

2.3. Beheertypen

Het grootste deel van het gebied bestaat uit bos, graslanden met natuurbeheer en vochtige heide/hoogveen (tabel 2.1, figuur 2.2), waarbij met name aan het hoogveencomplex (N06.03) een grote betekenis kan worden toegekend.

Tabel 2.1. Oppervlakte per natuurbeheertype in ha.

nr. nbt	Beheertype	opp (ha)
N04.02	Zoete Plas	2,1
N06.03	Hoogveen	14,2
N06.04	Vochtige Heide	40,0
N06.05	Zwakgebufferd ven	4,0
N06.06	Zuur ven of hoogveenven	4,7
N07.01	Droge heide	7,5
N10.02	Vochtig hooiland	2,3
N12.02	Kruiden- en faunarijk grasland	97,6
N12.05	Kruiden- en faunarijke akker	3,3
N14.01	Rivier- en beekbegeleidend bos	0,4
N14.02	Hoog- en laagveenbos	8,2
N15.02	Dennen-, eiken- en beukenbos	124,9
	Overig	6,5
	Totaal	315,7

Figuur 2.2. Meest voorkomende terreintypen (opp in ha) in het inventarisatiegebied.

Figuur 2.3. ligging van de natuurbeheertypen binnen het inventarisatiegebied (315,7 ha).

3. Werkwijze

3.1. Methode en veldwerk

Het broedvogelonderzoek in het Witte Veen is uitgevoerd met de BMP-methode (Vergeer *et al.* 2016), de landelijke standaard. In de meeste gebieden is de variant BMP-A gehanteerd, en alleen in het zuidwesten (in 2021) de variant BMP-B. Hier zijn de meest algemene soorten (Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink) niet onderzocht. In de rest van het gebied zijn alle soorten onderzocht.

Het gebied is verdeeld in zes deelgebieden (BMP-plots) waarvan er drie in 2020 en drie in 2021

Tabel 3.1 Bezoeken per BMP-plot. De in groen aangegeven gebieden zijn in 2020 geteld, de gebied in rood in 2021.

Witte Veen - Buurse (58,1 ha)

nr.	datum	start	Eind	duur (min)
1.	03-03-20	19:39	21:29	110
2.	14-03-20	06:03	10:42	279
4.	28-03-20	06:04	08:56	172
5.	12-04-20	06:10	09:41	211
6.	25-04-20	05:44	10:01	257
7.	09-05-20	05:13	08:20	187
8.	23-05-20	05:03	08:36	213
9.	03-06-20	21:45	23:16	91
10.	06-06-20	04:38	08:15	217
11.	26-06-20	21:41	22:54	73
			totaal (minuten)	1810

Witte Veen Hegebeek (90 ha)

nr.	datum	start	eind	duur (min)
1	10-03-21	19:12	20:24	72
2.	12-03-21	08:06	10:47	161
3.	27-03-21	05:45	10:10	265
4.	10-04-21	06:16	11:02	286
6.	24-04-21	05:46	11:10	324
7.	08-05-21	05:17	10:45	328
9.	21-05-21	04:58	09:50	292
10.	05-06-21	04:38	08:03	205
11.	25-06-21	22:51	23:04	13
12.	30-06-21	21:46	23:04	78
13.	10-07-21	08:58	12:01	183
			totaal (minuten)	2207

Witte Veen - Het Markslag Noord (52,2 ha)

nr.	datum	start	Eind	duur (min)
1.	28-02-20	19:51	21:12	81
2.	14-03-20	08:09	11:33	204
3.	28-03-20	05:39	07:21	102
4.	11-04-20	06:06	08:42	156
5.	25-04-20	05:42	07:42	120
6.	09-05-20	05:10	07:12	122
7.	21-05-20	05:00	06:57	117
8.	06-06-20	04:52	06:52	120
9.	26-06-20	22:05	23:48	103
10.	11-07-20	08:41	09:50	69
			totaal (minuten)	1194

Witte Veen - Bramerveld (63,5 ha)

nr.	datum	start	eind	duur (min)
1.	01-03-21	18:52	19:52	60
2.	16-03-21	08:03	10:22	139
3.	27-03-21	05:40	08:06	206
4.	10-04-21	06:16	08:42	146
5.	27-04-21	05:41	08:51	190
6.	08-05-21	05:09	08:03	234
7.	22-05-21	04:51	07:43	172
8.	05-06-21	04:42	07:39	177
10.	16-06-21	21:43	23:36	113
11.	10-07-21	08:43	10:48	125
			totaal (minuten)	1562

Witte Veen - Het Markslag Zuid (34,7 ha)

nr.	datum	start	Eind	duur (min)
1.	28-02-20	19:51	21:12	81
2.	14-03-20	08:09	11:33	204
3.	28-03-20	05:50	07:51	121
4.	11-04-20	06:04	08:43	159
5.	25-04-20	05:41	06:40	59
6.	09-05-20	05:29	08:21	172
7.	21-05-20	04:41	07:44	183
8.	06-06-20	04:19	07:42	213
9.	26-06-20	22:05	23:48	103
10.	13-07-20	07:44	10:31	167
			totaal (minuten)	1462

Witte Veen - Zuidwest (28,4 ha)

nr.	datum	start	eind	duur (min)
1.	30-03-21	10:35	12:26	111
2.	21-04-21	10:10	12:45	155
3.	18-05-21	09:40	11:07	83
4.	09-06-21	07:09	09:24	135
5.	01-07-21	04:47	06:37	110
			totaal (minuten)	594

onderzocht zijn. In de vijf BMP-A plots varieerde het aantal ochtendbezoeken van 8-11 en het aantal avondbezoeken van 1-3. In het BMP-B plot werden vijf ochtendbezoeken gebracht (tabel 3.1). In totaal werden er 8.829 minuten (147 uur) aan veldwerk gespendeerd, wat gemiddeld uitkomt op 27,9 minuten per hectare. De meeste veldbezoeken begonnen voor of rond zonsopgang en duurden tot het eind van de ochtend. Territoria werden voornamelijk vastgesteld aan de hand van zingende of baltsende vogels, paarvorming of andere indicatieve waarnemingen, waarbij goed gelet is op gelijktijdige waarnemingen (uitsluitende waarnemingen). Van de Blauwe Reiger werden bewoonde nesten geteld.

De waarnemingen zijn na afloop van het veldseizoen automatisch geclusterd. Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar resultaten moeten goed worden gecontroleerd, vooral op fouten of slordigheden bij invoer in het veld. De clustercriteria zijn weergegeven op de verspreidingskaarten in de bijlage.

3.2 Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de vogelactiviteit en daardoor mede bepalend voor de volledigheid van de broedvogelkartering. Slechte weersomstandigheden (regen, windkracht van 4 Bft of meer) kunnen leiden tot een lagere trefkans en op deze dagen is zo mogelijk niet gekarteerd. In tabel 3.2 (2020) en tabel 3.3 (2021) staan enkele gemiddelde weersvariabelen samengevat, herleid van de maand-overzichten van het KNMI.

3.2.1 Het weer in 2020

Maart was vrij zacht, relatief droog en zeer zonnig. Er was een tweedeling: De eerste twee weken waren zacht en wisselvallig met regelmatig veel wind. Vanaf de 21e kwamen met regelmaat lagere temperaturen met nachtvorst voor. Maart was in 2020 jaar droger dan het langjarige gemiddelde.
April was zeer zacht en warm met een recordaantal zonuren. De maand kwam op een zesde plaats in de lijst van zachtste aprilmaanden sinds 1901. De eerste dagen was er nachtvorst, maar vanaf de 4e stegen de temperaturen. Op 13 april kwam er een noordelijke stroming op gang waardoor de temperaturen daalden, gevolgd door een oostelijke stroming tussen 16 en 23 april. Het bleef zeer zonnig. De temperaturen stegen regelmatig tot rond de 20 °C. Pas na 28 april viel er enige neerslag, terwijl het landelijk neerslagtekort toen al was opgelopen tot 79 mm.
Mei kende een normale temperatuur en was zeer zonnig en zeer droog. De maand begon wisselvallig, waarbij warmere en drogere perioden elkaar afwisselden. Later kreeg zonnig en droog weer de overhand. Mei kende ook met regelmaat perioden met veel wind. Door de vrijwel afwezige neerslag nam het neerslagtekort verder toe tot een recordwaarde van 162 mm aan het einde van de maand.
Juni was zeer warm, zeer zonnig en nat. De maand begon warm, maar tussen 3 en 10 juni waren de temperaturen lager dan normaal. In de periode daarna bleef het wisselvallig. Na de 22e brak een periode aan met warm en zonnig zomerweer, met op 26 juni de eerste tropische dag. Juni was natter dan gemiddeld maar desondanks was het neerslagtekort groter dan normaal.
Juli was koel met een gemiddelde temperatuur van 17,0°C in De Bilt tegen normaal 17,9°C. Tot en met de tiende was het zeer wisselvallig. In de tweede helft van de maand waren er perioden van meerdere dagen met hogedrukinvloed afgewisseld door invloed van depressies. Gemiddeld over het land viel er 66 mm regen, tegen 74 mm normaal, waarmee het een vrij droge maand is geworden. In het zuidoosten viel plaatselijk niet meer dan ongeveer 30 mm. Met gemiddeld ongeveer 217 uur tegen 212 zonuren normaal was de zonneschijnduur vrijwel normaal. De eerste tien dagen was het somber, daarna scheen de zon regelmatig.

3.2.2. Het weer in 2021

De winter 2020/21 was zacht ondanks een vorstperiode van *ca.* 10 dagen in februari Op de ranglijst van koudste winterperiodes eindigt de winter op de

Tabel 3.2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juni 2020, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. "Ref" staat voor langjarig gemiddelde (1981-2010).

	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2020	Ref	2020	Ref	2020	Ref
Maart	6,8	6,2	194	125	51	68
April	11,1	9,2	287	174	11	42
Mei	13,1	13,1	324	213	15	61
Juni	17,5	15,6	232	201	84	68
Juli	17,0	17,9	212	217	74	66

Tabel 3.3. Enkele weersvariabelen (gemiddelde tempratuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag) in de periode van maart – juli 2021, op basis van gegevens van het KNMI. Ref staat voor langjarig gemiddelde 1991-2020.

Maand	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2021	Ref	2021	Ref	2021	Ref
Maart	6,4	6,5	158	146	23	58
April	6,7	9,8	221	196	41	40
Mei	11,2	13,4	200	225	90	55
Juni	18,2	16,2	247	214	94	66,4
Juli	18	18,3	196	222	80	79

72e plek van de afgelopen 121 jaar. Het voorjaar van 2021 was behoorlijk evenwel koud. De laatste keer dat de lente zo koud verliep was in 2013.

Maart: de gemiddelde temperatuur week in maart met 6,4 °C nauwelijks af van het langjarig gemiddelde van 6,5 °C. Lange tijd leek de maand te koud te eindigen, maar de warme dagen aan het eind van de maand lieten het gemiddelde flink oplopen.
April was niet veel warmer dan maart. Op sommige ochtenden hagelde of sneeuwde het zelfs. Vanaf de tweede helft van april werd het geleidelijk aan droger en minder koud. Met een gemiddelde temperatuur van 6,7 °C ten opzichte van het langjarig gemiddelde van 9,8 °C was april zeer koud. Sinds 1901 zijn er maar 14 aprilmaanden kouder geweest. De laatste zeer koude april dateert van 1986 met 6,2 °C.
Mei met een gemiddelde temperatuur van 11,2 °C ten opzichte van het langjarig gemiddelde van 13,4 °C was mei zeer koud; mei staat op een 23e plaats in de lijst met koudste meimaanden. Kijken we naar de koudste april-mei combinaties, dan zijn april en mei 2021 met een gezamenlijke gemiddelde temperatuur van 9,0 °C goed voor een vierde plaats. Het was tevens de derde te koude maand op een rij en dat is niet meer voorgekomen sinds mei 2013.
Juni: Na het zeer koude voorjaar barstte de zomer in juni los. Naast dat het steeds warmer begon te worden ging dit gepaard met flinke onweersbuien met lokaal veel neerslag. De tweede helft van juni werd weer koeler en ook wisselvalliger. Met een gemiddelde temperatuur van 18,2 °C tegen normaal 16,2 °C was het de warmste junimaand sinds 1901. Op de tweede plek staat 2019 met 18,1 °C.
Juli: Het begin van juli werd ook gekenmerkt door koeler en wisselvalliger weer. Waarna later deze maand heftige regenval om de hoek kwam kijken. Juli telde in De Bilt 28 warme dagen, vijf meer dan normaal. Het landelijke station telde echter maar vier zomerse dagen en geen tropische dagen, hetgeen duidelijk minder is dan het klimatologisch gemiddelde van negen zomerse dagen en twee tropische dagen. In Twente waren er 7 zomerse dagen.

3.3. Volledigheid

Met gemiddeld 27,9 minuten/ha is de waarneemintensiteit bijzonder hoog. Tussen de zes BMP-plots liep de waarnemingsintensiteit niet ver uiteen. Drie van de zes BMP-plots zijn in 2020 geteld en de andere drie in 2021. Het risico bestaat dat daardoor grenseffecten optreden omdat sommige soorten zich in 2020 relatief veel in de plots bevonden die in 2021 zijn geteld, of omgekeerd. Met name bij soorten met een grote actieradius, zoals Grote Lijster, was mogelijk sprake van dubbeltellingen. Dit is echter de enige kritische kanttekening bij een inventarisatie die op grond van de bezoekfrequentie en waarnemingsintensiteit als gedegen en betrouwbaar kan worden beoordeeld.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

Er zijn in 2020/2021 in totaal 83 soorten als broedvogel vastgesteld. Tien van deze soorten staan op de Rode Lijst (Van Kleunen *et al.* 2017). Torenvalk, Wielewaal en Grote Lijster hebben de status 'kwetsbaar'. Zwarte Mees, Matkop, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger, Huismus, Graspieper en Kneu hebben de status 'gevoelig'. In tabel 4.1 zijn alleen de soorten en territoria binnen de grenzen van het onderzoeksgebied opgenomen.

Tabel 4.1 Broedvogels van het Witte Veen in 2020/2021. De Rode lijststatus is opgenomen in de kolom RL (EB = Ernstig bedreigd, BE = Bedreigd, KW=Kwetsbaar, GE=Gevoelig). Een aantal talrijke soorten (Merel, Pimpelmees, Koolmees, Fitis, Tjiftjaf, Goudhaan, Winterkoning, Roodborst, Vink) is in het zuidwestelijke BMP-plots niet geteld. Omdat ze in 90% van het gebied wel zijn geteld is een schatting mogelijk.

Soort	RL	N	N 100/ha	Soort	RL	N	N 100/ha
Grote Canadese Gans		2	0,6	Koolmees		105-115	34,7
Grauwe Gans		13	4,1	Boomleeuwerik		5	1,6
Nijlgans		1	0,3	Staartmees		12	3,8
Krakeend		7	2,2	Fluiter		3	0,9
Wilde Eend		16	5,1	Fitis		120-130	39,5
Wintertaling		3	0,9	Tjiftjaf		95-105	31,6
Kuifeend		6	1,9	Bosrietzanger		1	0,3
Fazant		13	4,1	Spotvogel	GE	1	0,3
Dodaars		5	1,6	Sprinkhaanzanger		8	2,5
Blauwe Reiger		13	4,1	Zwartkop		119	37,6
Sperwer		1	0,3	Tuinfluiter		40	12,6
Havik		1	0,3	Braamsluiper		1	0,3
Buizerd		1	0,3	Grasmus		40	12,6
Waterral		1	0,3	Vuurgoudhaan		4	1,3
Waterhoen		1	0,3	Goudhaan		10-20	4,7
Meerkoet		12	3,8	Winterkoning		120-130	39,5
Kievit		1	0,3	Boomklever		19	6,0
Houtsnip		10	3,2	Boomkruiper		68	21,5
Watersnip		2	0,6	Spreeuw		7	2,2
Holenduif		6	1,9	Merel		95-105	31,6
Houtduif		78	24,6	Zanglijster		40	12,6
Koekoek		7	2,2	Grote Lijster	KW	16	5,1
Kerkuil		1	0,3	Grauwe Vliegenvanger	GE	16	5,1
Bosuil		8	2,5	Roodborst		95-105	31,6
Nachtzwaluw		3	0,9	Blauwborst		5	1,6
IJsvogel		3	0,9	Bonte Vliegenvanger		30	9,5
Middelste Bonte Specht		6	1,9	Gekraagde Roodstaart		39	12,3
Kleine Bonte Specht		7	2,2	Roodborsttapuit		13	4,1
Grote Bonte Specht		42	13,3	Huismus	GE	1	0,3
Zwarte Specht		3	0,9	Heggenmus		24	7,6
Groene Specht		6	1,9	Grote Gele Kwikstaart		2	0,6
Torenvalk	KW	1	0,3	Witte Kwikstaart		4	1,3
Wielewaal	KW	6	1,9	Graspieper	GE	1	0,3
Gaai		13	4,1	Boompieper		54	17,1
Kauw		2	0,6	Vink		120-130	39,5
Zwarte Kraai		15	4,7	Appelvink		20	6,3
Zwarte Mees	GE	2	0,6	Goudvink		7	2,2
Kuifmees		11	3,5	Groenling		1	0,3
Glanskop		18	5,7	Kneu	GE	2	0,6
Matkop	GE	5	1,6	Putter		5	1,6
Pimpelmees		80-90	26,8	Geelgors		34	10,7
				Rietgors		9	2,8

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

De broedvogelinventarisatie in 2020/2021 is uiteraard een momentopname. Om een beeld te krijgen van de ontwikkelingen die de broedvogelbevolking in het Witte Veen heeft doorgemaakt kan de broedvogelinventarisatie in 2020/2021 worden vergeleken met eerdere inventarisaties (de Bruijn 2003, Hulsebos 2006, Schenk 2009, archief Sovon). De methodiek varieerde echter enigszins tussen de inventarisatiejaren. In 1991 werd de BSP-methode gebruikt, die zich richtte op kolonievogels, zeldzame broedvogels en landelijk of regionaal schaarse soorten. Toen werd bovendien een groter gebied onderzocht (510 ha), met dien verstande dat het vooral om meer agrarisch gebied ging; de oppervlakte geïnventariseerd natuurgebied was in 1991 vrijwel gelijk aan de andere inventarisatiejaren. In 2006 werd de variant BMP/B gehanteerd die algemene soorten buiten beschouwing laat, al bestaat de gelegenheid een selectie van soorten toe te voegen (Vergeer *et al.* 2016). In de andere jaren werden alle soorten onderzocht met de variant BMP/A, die vraagt om meer bezoeken, met dien verstande dat in 2021 in het zuidwestelijk deel (28 ha) gebruik werd gemaakt van BMP/B, met toevoeging van veel maar niet alle algemene soorten. Voor een zo zuiver mogelijk beeld van de aantalsontwikkelingen werd het zuidwestelijke deel niet betrokken bij de vergelijking omdat dit alleen in 2021 onderzocht is.

De laatste twee karteringen vonden steeds in twee jaren plaats, waarbij territoria van soorten met een grote actieradius mogelijk wat te hoog uitkomen. De resultaten moeten dus door de oogharen worden bekeken, wat ook goed kan door vooral te letten op de reeks als zodanig, en niet op afzonderlijke jaren. In tabel 4.2 zijn de resultaten in de verschillende inventarisatiejaren op een rij gezet.

Tabel 4.2 Aantal broedparen per inventarisatiejaar waarbij in ieder geval in 1991 een wat groter (agrarisch) gebied gekarteerd is. De laatste twee rond vonden verspreid over twee jaar plaats. De ontwikkeling (Ontw.) is in de rechter kolom ingeschat (++ heeft zich gevestigd, + toename, = ongeveer stabiel, - afname, - - verdwenen, ? = onzeker/onduidelijk.

Soort	1991	1994	1997	2003	2006	2009	2014/15	2020/21	Ontw
Grote Canadese Gans	0	0	0	0	0	0	0	2	++
Grauwe Gans	0	0	0	9	9	7	13	13	+
Nijlgans	?	0	0	5	4	5	0	1	?
Krakeend	0	0	0	1	0	0	0	7	+
Wilde Eend	+	32	22	28	+	21	14	15	-
Wintertaling	0	7	5	1	3	5	10	3	=
Zomertaling	0	0	1	4	0	0	0	0	--
Slobeend	0	9	4	1	2	0	0	0	--
Kuifeend	0	2	7	17	17	7	9	6	=
Mandarijneend	?	0	0	3	0	0	0	0	?
Fazant	+	9	14	21	+	24	11	12	=
Kwartel	0	0	5	1	0	0	0	0	?
Patrijs	1	2	1	1	1	0	0	0	-
Dodaars	0	1	4	9	8	6	14	5	=
Blauwe Reiger	0	0	0	11	12	7	10	13	+
Bruine Kiekendief	0	0	0	1	0	0	0	0	?
Wespendief	0	0	0	1	0	0	0	0	?
Sperwer	0	1	1	3	1	1	0	1	=
Havik	1	1	1	1	1	1	1	1	=
Buizerd	3	4	4	4	3	5	4	1	-
Waterral	0	0	1	3	1	1	3	1	=
Porseleinhoen	0	0	1	1	0	0	0	0	?
Kwartelkoning	0	0	7	0	0	0	0	0	?
Waterhoen	?	0	1	5	+	2	4	1	=
Meerkoet	+	18	12	18	+	12	14	12	=
Kraanvogel	0	0	0	0	0	0	1	0	?
Kievit	+	10	7	3	+	2	2	1	-
Wulp	1	2	1	1	2	0	0	0	--
Tureluur	0	1	0	0	o	0	0	0	?
Houtsnip	0	2	2	14	16	11	13	10	+

Soort	1991	1994	1997	2003	2006	2009	2014/15	2020/21	Ontw
Watersnip	0	1	0	1	3	4	9	2	-
Holenduif	3	6	10	14	+	11	11	5	=
Houtduif	+	58	65	77	+	64	49	54	+
Zomertortel	2	4	6	2	1	0	0	0	--
Koekoek	+	6	9	9	2	4	5	6	=
Kerkuil	?	0	0	1	0	1	0	1	=
Bosuil	7	6	7	9	5	5	6	8	+
Ransuil	1	0	1	0	0	0	0	0	?
Nachtzwaluw	0	1	1	2	2	2	4	3	+
IJsvogel	?	0	0	0	1	0	1	2	++
Middelste Bonte Specht	0	0	0	0	0	0	1	6	++
Kleine Bonte Specht	4	4	7	7	9	9	7	6	=
Grote Bonte Specht	+	22	36	32	+	26	35	36	+
Zwarte Specht	2	4	5	5	4	3	4	3	=
Groene Specht	2	5	4	4	9	8	7	5	=
Torenvalk	0	3	3	2	2	1	0	0	-
Boomvalk	?	1	1	1	1	1	1	0	--
Grauwe Klauwier	0	0	0	0	0	0	1	0	?
Wielewaal	5	11	12	11	9	6	11	6	=
Gaai	+	13	15	18	+	12	13	10	=
Ekster	?	0	2	1	?	0	0	0	?
Kauw	?	1	3	6	+	8	4	2	?
Zwarte Kraai	+	19	20	21	+	14	11	12	=
Zwarte Mees	+	14	10	21	+	7	10	2	-
Kuifmees	+	19	23	26	+	24	23	9	-
Glanskop	8	11	10	13	5	9	17	17	+
Matkop	14	14	10	12	1	7	8	5	-
Pimpelmees	+	44	49	54	+	49	55	69	+
Koolmees	+	101	93	92	+	93	91	93	=
Boomleeuwerik	0	2	1	2	0	0	0	5	++
Veldleeuwerik	?	2	2	2	1	0	0	0	--
Boerenzwaluw	?	1	6	11	+	17	5	0	--
Staartmees	+	13	15	17	+	11	13	10	=
Fluiter	16	7	12	0	1	0	3	3	?
Fitis	+	79	136	110	+	147	137	114	=
Tjiftjaf	+	134	165	110	+	94	127	87	=
Kleine Karekiet	?	0	0	0	0	0	4	0	?
Bosrietzanger	?	0	1	2	4	1	0	0	=
Spotvogel	+	1	2	0	?	6	0	0	-
Sprinkhaanzanger	0	1	2	0	4	1	14	7	+
Zwartkop	+	71	92	88	+	73	124	99	+
Tuinfluiter	+	23	35	27	+	31	36	34	+
Braamsluiper	?	0	0	0	0	0	0	0	?
Grasmus	+	5	21	19	4	20	32	35	+
Vuurgoudhaan	?	1	0	0	1	2	3	4	+
Goudhaan	+	7	6	25	+	10	30	8	=
Winterkoning	+	88	64	139	+	99	114	112	=
Boomklever	8	11	12	15	9	23	31	15	=
Boomkruiper	+	27	29	47	+	46	60	61	+
Spreeuw	+	34	38	27	+	17	16	7	-
Merel	+	84	89	102	+	81	101	84	=
Zanglijster	+	18	28	37	+	42	32	34	=
Kramsvogel	?	0	1	0	0	0	0	0	?
Grote Lijster	6	6	7	4	5	2	13	14	+
Grauwe Vliegenvanger	+	11	16	16	1	8	12	9	=

Soort	1991	1994	1997	2003	2006	2009	2014/15	2020/21	Ontw
Roodborst	+	160	142	125	+	111	110	88	=
Blauwborst	0	0	1	1	0	0	2	5	+
Bonte Vliegenvanger	+	19	17	21	11	18	33	29	+
Zwarte Roodstaart	?	0	0	1	0	0	0	0	?
Gekraagde Roodstaart	12	12	23	15	6	29	31	35	+
Roodborsttapuit	0	0	6	11	6	9	10	13	+
Huismus	+	2	6	5	+	6	1	1	-
Ringmus	+	1	4	3	?	0	0	0	-
Heggenmus	+	19	22	22	+	13	18	21	+
Grote Gele Kwikstaart	0	0	0	0	0	0	0	1	++
Witte Kwikstaart	+	6	12	9	+	4	6	4	=
Gele Kwikstaart	?	0	1	0	?	0	0	0	?
Graspieper	1	4	12	11	3	3	0	1	-
Boompieper	+	49	64	58	39	58	68	54	=
Vink	+	166	175	150	+	129	139	109	=
Kruisbek	?	2	2	0	0	0	0	0	?
Appelvink	3	3	5	5	3	4	2	19	+
Goudvink	+	4	4	8	5	5	11	2	=
Groenling	+	0	1	2	1	3	4	1	=
Kneu	+	2	2	2	0	0	1	2	=
Putter	0	0	1	1	1	0	1	5	++
Geelgors	21	25	36	31	21	36	29	29	=
Rietgors	5	4	8	12	13	14	8	9	=

Het is op het eerste gezicht niet heel eenvoudig om een rode draad te halen uit tabel 4.2. Dat wordt makkelijker als soorten met overeenkomstige biotoopeisen samen worden genomen (Sierdsema 1995, Sierdsema & Holtland 1997). Hiervoor zijn de soorten van (herstellend) hoogveen en soorten van oud loofbos geselecteerd.

Soorten van hoogveen en herstellend hoogveen zijn gemiddeld en geleidelijk toegenomen, gevolgd door een afname (figuur 4.1). Kenmerkende én kritische broedvogels van hoogveen zoals Goudplevier en Bosruiter zijn mogelijk al een eeuw geleden uit de regio verdwenen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2021). De ontwikkeling kan als gunstig beoordeeld worden omdat deze soorten relatief hoge eisen stellen aan met name een hoge grondwaterstand, dus aan voldoende natte omstandigheden. Tegelijkertijd kan de toename van Blauwborst en Sprinkhaanrietzanger ook beginnende verlanding indiceren. Beide soorten bereiken vooral hun optimum bij beginnende verlanding maar ook vernatting na eerdere verruiging kan voor deze soorten gunstig zijn.

Uit tabel 4.2 kan ook worden afgeleid dat broedvo-

Figuur 4.1. Ontwikkeling van kenmerkende broedvogelsoorten van (herstellend) hoogveen. Inventarisatiejaar 2006 is buiten beschouwing gelaten omdat een deel van de soorten niet geteld werd.

Figuur 4.2. Ontwikkeling van kenmerkende broedvogelsoorten van oude loofbos. Inventarisatiejaar 2006 is buiten beschouwing gelaten omdat een deel van de soorten niet geteld werd.

gels van oud loofbos zijn toegenomen (figuur 4.2), met name in de laatste jaren. Voor de Middelste Bonte Specht was waarschijnlijk al eerder geschikt bosgebied (loofbos met eiken met een diameter op borstomvang van >40 cm) aanwezig maar deze soort heeft het broedareaal in westelijke richting uitgebreid (Hulsebos 2011, Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, 2021).

4.3. Soortbesprekingen

Hieronder worden de bijzondere (meeste Rode Lijstsoorten en enkele karakteristieke soorten) besproken die in 2020/2021 zijn vastgesteld in het Witte Veen. De aantalsontwikkeling is ook in een grafiek weergegeven. Voor een zuivere vergelijking is het zuidwestelijke deel (28 ha) in de grafieken buiten beschouwing gelaten. Voor de verspreidingskaarten wordt verwezen naar bijlage 1. Tussen haakjes is het aantal territoria vermeld die zich in 2020/2021 binnen de grenzen van het hele inventarisatiegebied bevond. Waar relevant zijn de resultaten vergeleken met die in het Haaksbergerveen (Vogel 2021).

Wilde Eend (16 paren)

De Wilde Eend is helaas niet in alle jaren geïnventariseerd maar de reeks lijkt interessant genoeg om een reconstructie te maken waarbij de aantallen in 1991 en 2006 (oranje) zijn bijgeschat op basis van de teljaren erom heen en de landelijke trend. Het algemene beeld is dat het aantal geleidelijk is afgenomen en zo ongeveer gehalveerd is. Ook landelijk bezien is er een afname, mogelijk omdat er te weinig kuikens volwassen worden om de broedpopulatie op peil te houden (Schekkerman *et al.* 2016).

De zure vennen in het Witte Veen vormen broedhabitat voor o.a. Dodaars (6 november 2021).

Wintertaling (3 paren)

Wintertalingen waren te vinden in de meest natte delen van het inventarisatiegebied. Op de langere termijn lijkt de Wintertaling wat te fluctueren, al kan het ook gaan om een tijdelijk herstel na het dieptepunt rond 2003. De gemiddelde dichtheid over de open terreindelen van 1.7 paar/100 ha is nog relatief hoog, al blijft die duidelijk achter bij die in het nabijgelegen Haaksbergerveen (*ca.* 8 paar/100 ha).

Dodaars (5 territoria)

Dodaarzen broeden vooral in de zure vennen. Na eerdere toename lijkt deze kenmerkende hoogveensoort ondanks een piek in 2014 weer wat af te nemen. Deze ontwikkeling doet zich ook in andere hoogveengebieden voor (van Dongen *et al.* 2019, Vogel 2021). Bij de aan de Dodaars verwante Geoorde Fuut is op het Dwingelderveld vastgesteld dat de kuikenoverleving laag is vanwege een slecht voedselaanbod in de zure vennen en mogelijk ook door kalkgebrek (van der Schuur 2020). Mogelijk speelt dit ook in hoogveengebieden waaronder in het Witte Veen.

Houtsnip (10 territoria)

De Houtsnip lijkt op de lange termijn te zijn toegenomen, gevolgd door stabilisatie of een geringe afname. Het is echter mogelijk dat deze lastig te tellen schemervogel in de beginjaren over het hoofd gezien is. Berekend over het bosoppervlak van ca. 134 ha is de dichtheid hoog (*ca.* 8 ter./100 ha bos).

Watersnip (2 territoria)

Watersnippen werden in 2020/21 alleen in en rond de hoogveenkern vastgesteld. Niet verrassend want de Watersnip behoort tot de meest karakteristieke soorten van hoogveen. Over de lange termijn gezien lijkt na een aanvankelijke toename sprake van een afname. De ontwikkeling wijkt af van die in het Haaksbergerveen, waar de aantallen na een geleidelijke afname recentelijk juist zijn toegenomen. Tegelijkertijd ontbreekt de soort de laatste jaren in het Aamsveen als broedvogel (mededeling Mark Beekhof).

Bosuil (8 territoria)

De Bosuil komt vrij gelijkmatig verspreid over het gehele gebied voor in een tamelijk hoge dichtheid van 2,5 ter./100 ha. De dichtheden zijn veel hoger dan in het nabijgelegen Haakbergerveen (0,6 ter./100 ha), maar bos in het Witte Veen is geschikter terwijl de voedselsituatie gunstiger zal zijn vanwege alle gradiënten van open naar gesloten terreindelen. Vermoedelijk is de populatie tamelijk stabiel, ook rekening houdend met verschillen in het aantal avondbezoeken tussen de jaren.

Nachtzwaluw (3 paar)

Nachtwaluwen waren in 2020/2021 alleen in en rondom het hoogveencomplex aanwezig. Op wat langere termijn bezien lijkt er na vestiging (of hervestiging) begin jaren negentig sprake van enige toename. Op grond van het habitat en de verspreiding van de Boomleeuwerik (die zo ongeveer dezelfde eisen stelt aan het broedgebied) is er nog een verdere toename mogelijk. In het nabijgelegen Haaksbergenveen heeft de Nachtzwaluw zich pas in 2005 gevestigd maar verloopt de toename steiler. De toename weerspiegelt ook het landelijk beeld waarbij naast beheereffecten ook een positief klimaateffect (warmere voorjaarsnachten) wordt vermoed (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018).

Omgeving van het Bramerveld dat, ondanks vergrassing, geschikt lijkt voor Nachtzwaluwen maar waar ze in 2020 en 2021 (nog) niet werden vastgesteld (6 november 2021).

Middelste Bonte Specht (6 territoria)

De Middelste Bonte Specht heeft zich rond gevestigd in het Witte Veen en neemt mogelijk nog steeds toe, al lijken de beste boskernen (met dikkere eiken) rond Markslag inmiddels wel bezet. Na vestiging in Twente in 2004 werden hier in 2010 al 84 territoria vastgesteld, waarvan de meeste op de Oldenzaalse Stuwwal (Hulsenbos 2011). In 2020 was de Twentse populatie al toegenomen tot bijna 400 territoria (Hulsebos 2020).

Wielewaal (6 territoria)

Wielewaal werd enigszins opmerkelijk vooral in het noordelijk deel van het Witte Veen vastgesteld, terwijl het zuidelijk deel op het oog ook geschikt lijkt. Nestelen gebeurt vooral in loofbos met een gesloten kronenlaag, waar hoog in de kronen gebroed wordt. Mogelijk is de voedselsituatie in het noordelijk deel gunstiger. Ook in het nabijgelegen Haaksbergerveen werden Wielewalen vooral vastgesteld in kleine loofbosfragmenten in het veen. Op langere termijn nemen Wielewalen af in het Witte Veen, waarbij het mogelijk om gebiedspecifieke omstandigheden kan gaan. Wielewalen zijn gevoelig voor verdroging. Een verband kan echter niet zonder meer worden aangetoond; dit vergt een nadere beoordeling.

Matkop (5 territoria)

Matkoppen werden met name rond de hoogveenkern vastgesteld, waar mogelijk gebroed wordt in kleine lage berkenstobben. De vochtige bossen in het zuiden lijken op het oog geschikt maar mogelijk speelt hier nestconcurrentie met Koolmees en Pimpelmees (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018), waardoor Matkoppen meer worden teruggedrongen naar terreinen die suboptimaal habitat vormen voor deze twee dominante mezensoorten. Op de langere termijn nemen Matkoppen in ieder geval duidelijk af. Dit speelt ook landelijk, waarbij ook een verband

Het hoogveencomplex met verspreide berken vormt leefgebied voor Matkoppen. Hier is ook weinig nestplaatsconcurrentie met andere holenbroeders (6 november 2021).

tussen deze vooral boreale soort en klimaatopwarming wordt vermoed (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018).

Boomleeuwerik (5 territoria)

De meeste territoria werden gevonden in het Bramerveld, waaronder in tamelijk vochtige heide. De soort leek (of was) verdwenen maar laat een sterke terugkeer zien. In hoogveengebieden en natte heide zijn Boomleeuweriken vaak langs (drogere) wandel- en fietspaden te vinden maar dat lijkt hier minder het geval.

Sprinkhaanzanger (8 territoria)

Territoria werden zowel vastgesteld op het hoogveencomplex, op vochtige heide en op vochtige natuurgraslanden. De dichtheid in de open terreindelen (4,6 ter./100 ha) is hoog en past bij hoogveengebieden, waarbij ze vooral op nattere plekken met beginnende opslag te vinden zijn. Op wat langere termijn lijkt de Sprinkhaanzanger toe te nemen. Dit is ook in het Haaksbergerveen het geval.

Grote Lijster (16 territoria)

De Grote Lijster is veel meer droogteminnend dan andere lijstersoorten en daarmee is het hoge aantal verrassend. Uit de verspreidingskaart blijkt een duidelijke voorliefde voor de half-natuurlijke graslanden (Fauna- en kruidenrijk grasland). Mogelijk is het aantal territoria wat te hoog uitgevallen omdat zingende Grote Lijsters grote afstanden kunnen afleggen, en dus in meerdere BMP-plots kunnen worden genoteerd. Maar zelfs met een mogelijke overtelling lijkt er een duidelijke toename te zijn, wat afwijkt

van de landelijke ontwikkeling.

Blauwborst (5 territoria)

De Blauwborst wordt vaak als een kenmerkende broedvogel van (verlandend) hoogveen beschouwd en ook in het Witte Veen is er een voorliefde voor de hoogveenkern waarneembaar, al werden ook op andere natte plekken territoria gevonden. Blauwborsten leken verdwenen uit het Witte Veen maar laten een sterkte terugkeer zien.

Gekraagde Roodstaart (39 territoria)

Deze kenmerkende soort van vooral bosranden was opmerkelijk talrijk in het Witte Veen, zowel in het hoogveen, op de heide en in bos, met een accent op de bosranden. De gemiddelde dichtheid van 12,3 ter./100 ha is hoog te noemen, een logisch gevolg van de vele gradiënten van open naar gesloten terreindelen in het Witte Veen. Op de langere termijn lijkt er ondanks een opmerkelijke dip in 2006 – mogelijk een ondertelling - sprake van een duidelijke toename. Deze toename is veel sterker dan landelijk, waarbij een gunstige situatie in de Afrikaanse overwinteringsgebieden (natte winters aldaar) wordt vermoed.

Grote Gele Kwikstaart (2 territoria, 1 juist erbuiten)

Langs de Buurserbeek waren drie territoria aanwezig, waarvan één op enkele tientallen meters ten westen van het inventarisatiegebied. Daarnaast was ook net ten oosten van het gebied in Duitsland een territorium aanwezig (mededeling Mark Beekhof). Bij de twee westelijke territoria ging het om succesvolle broedgevallen. In juni werden hier net vliegvlugge jongen waargenomen. In het verleden werd deze landelijk zeldzame broedvogel niet vastgesteld in het Witte Veen, ten dele omdat de versnipperde terreindelen in het zuidwesten niet jaarlijks werden geteld.

Appelvink (20 territoria)

Appelvinken lieten een concentratie zien in de BMP-plots Buurse en Markslag-Noord. Het gevarieerde loof- en gemende bos met een gesloten kronenlaag vormt hier dan ook heel geschikt habitat. Na lang stabiel te zijn geweest, lijkt nu sprake van een sterke toename, al kan het mogelijk gaan om een piekjaar. Appelvinken voeren hun jongen met rupsen, waaronder wan eikenbladroller en kleine wintervlinder en kunnen bij gunstige voedselomstandigheden soms semi-koloniaal voorkomen. Een reële toename is echter goed mogelijk.

Geelgors (34 territoria)

Geelgorzen waren goed vertegenwoordigd in het Witte Veen, waaronder rond het Bramerveld. Op wat langere termijn weet de Geelgors zich goed te handhaven, wat ook in het nabijgelegen Haaksbergerveen het geval is.

Rietgors (9 territoria)

Territoria van de Rietgors waren te vinden in de meest vochtige delen waaronder langs de zure vennen en in het hoogveencomplex. Na een geleidelijke toename laat de Rietgors nu een terugval zien. Deze is ook waarneembaar in het Haaksbergerveen. Een relatie met een bepaald successiestadium ligt niet meteen voor de hand omdat soorten die ook hun optimum hebben in beginnende verlandingsstadia (Blauwborst, Sprinkhaanzanger) een positievere ontwikkeling laten zien.

5. Evaluatie

Het Witte Veen is een gevarieerd gebied wat zich ook vertaalt in een grote diversiteit aan broedvogels. In 2020-21 werden in totaal 83 soorten als broedvogel vastgesteld, wat veel is voor een gebied van 316 ha. Tien van deze soorten staan op de Rode Lijst (Van Kleunen *et al.* 2017) waaronder geen bedreigde of ernstig bedreigde soorten. Aan de aanwezigheid van de hoogveensoorten Wintertaling en Watersnip en de hoogveenbossoort Wielewaal kan regionale betekenis worden toegekend. Het relatieve avifaunistische belang van het Witte Veen komt ook tot uitdrukking vanwege de betekenis voor zeldzame beekvogels (IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart). Zo broeden er in het gebied drie paar Grote Gele Kwikstaarten (inclusief een paar op enkele tientallen meters ten westen van het inventarisatiegebied), wat relatief veel is op een landelijke populatie van 220-360 paar, bij een afnemende trend op de korte termijn (Boele *et al.* 2021). Het ligt overigens meer voor de hand om de betekenis van de hele Buurserbeek voor deze soort te beschouwen.

Broedvogels worden veel gebruikt als graadmeter voor de natuurkwaliteit en de ontwikkeling daarin, waaronder in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (Van Beek *et al.* 2014). De relevante SNL-doelsoorten per beheertype zijn weergegeven in tabel 5.1.

Kijkend naar de ontwikkeling van de 108 soorten broedvogels die vanaf 1991 in het gebied zijn vastgesteld, dan slaat de balans in positieve zin door (figuur 5.1), zij het niet heel duidelijk. Ongeveer 27% van de soorten is toegenomen of heeft zich gevestigd terwijl 19% van de soorten is afgenomen of verdwenen. In de laatste categorie bevinden zich bovendien veel soorten uit het agrarische gebied of (sub)urbane soorten, waar het beheer zich niet speciaal op richt (bijvoorbeeld Huismus).

Figuur 5.1 Aantal soorten dat sinds 1991 is toegenomen of afgenomen, is verdwenen of zich heeft gevestigd.

Tabel 5.1 Dichtheden per SNL-doelsoort in de relevante beheertypen (ter./100 ha).

soort	N06.03 hoogveen 14,16 ha	N06.04 vochtige heide 40,30 ha	N07.01 droge heide 7,48 ha	N10.02 vochtig hooiland 2,17 ha	N12.05 kruiden- en faunarijke akker 3,32 ha	N14.02 hoog- en laagveen-bos 8,24 ha	N15.02 dennen- eiken- en beukenbos 126,92 ha
Watersnip	7,1			0			
Middelste Bonte Specht							0,8
Kleine Bonte Specht						0	3,2
Groene Specht							0,8
Wielewaal						12,1	0,8
Boomleeuwerik			13,4				0
Vuurgoudhaan							0,8
Boomklever							7,1
Boomkruiper						12,1	
Blauwborst	7,1					0	
Gekraagde Roodstaart						36,4	
Roodborsttapuit	7,1	5,0	0				
Appelvink							3,9
Geelgors		14,9	13,4		30,2		2,4

In de toelichtingen per soort is in een aantal gevallen een relatie gelegd met ontwikkelingen in de grondwaterstand. Indien we de soorten die gevoelig zijn voor verdroging, en daarmee ook voor hydrologisch herstelbeheer, samennemen (figuur 5.2) dan ontstaat daaruit geen heel duidelijk beeld. Mogelijk spelen er wat waarnemersinvloeden doorheen en/of autonome (niet gebiedsgebonden) afnames. Zoals in het geval van de Wilde Eend. Als we die zouden weglaten dat lijken soorten met een binding aan een hoge grondwaterstand voorzichtig toe te nemen.

Figuur 5.2. Aantalsontwikkeling van soorten met een voorliefde voor een hoge grondwaterstand, uitgezonderd agrarische soorten (waar ook het beheer in omliggende agrarische gebieden een rol kan spelen).

6. Literatuur

van Beek J.G., van Rosmalen R.F., van Tooren B.F. & van der Molen P.C. (*Red.*). 2014. Werkwijze Natuurmonitoring en –Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS (en 2 bijlagedocumenten). BIJ12, Utrecht.

Boele A., van Bruggen J., Hustings F., van Kleunen A., Koffijberg K., Vergeer J.W. & van der Meij T. 2021. Broedvogels in Nederland in 2019. Sovon-rapport 2021/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

de Bruin O. Natuurontwikkeling versterkt het Witte Veen als EHS-kerngebied. De Levende Natuur 104 (6): 275-279.

van Dongen R., Foppen R, van Noorden M. & Vogel R. 2019. Broedvogelinventarisatie Verheven Peel 2018. Sovon-rapport 2019/70. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen en Provincie Limburg, Maastricht.

Hulsebos B. 2006. Samenvatting Broedvogelinventarisatie Witteveen 2006. Twentse Vogelwerkgroep.

Hulsebos B. 2011. Middelste Bonte Spechten in Twente 2010. Ficeduda 40: 34-36.

Hulsebos B. 2020. De Middelste Bonte Specht in Twente 2020. Nieuwsbrief.

van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels in 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Schenk A. 2009. Verslag broedvogelinventarisatie Witte Veen 2009. Twentse vogelwerkgroep.

van der Schuur R. 2020. Geoorde fuut op het Dwingelderveld. Prolander, Assen.

Schekkerman H., van den Bremer L., van der Jeugd H. & van Turnhout C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. Limosa 89: 130-137.

Sierdsema H. 1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos-en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1, Sovon- onderzoeksrapport 1995/04. SBB/Sovon, Driebergen/Beek-Ubbergen.

Sierdsema H. & Holtland J. 1997. AVIS: dè koppeling tussen broedvogelgegevens en natuurbeheer. De Levende Natuur 98 (4): 136-141.

Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Tweede Druk, Kosmos Uitgevers. Utrecht/Antwerpen.

Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2021. Verschenen of verdwenen, ruim een eeuw Nederlandse broedvogels in beweging. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

Vogel R. 2021. Broedvogels van het Haaksbergerveen in 2021. Sovon-rapport 2021-100. Sovon, Nijmegen.

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Sovon (info@sovon.nl)

In opdracht van:

Natuurmonumenten

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

Sovon

Vogel R.

Broedvogels van het Veluwe 2020 en 2021

Sovon-rapport 2022/10